

KÄRNAN FINNS ALLTID KVAR I ARBETET

I Finland står det fria bildningsarbetet inom studieförbund och folkhögskolor inför stora förändringar när en ny lag träder i kraft 2010. Folkbildningen blir då en del av ett större effektiviserat vuxenutbildningsnätverk. Detta innebär hårda rationaliseringar och nedlagda folkhögskolor.

Men vad betyder det för den fria bildningstanken?

TEXT: SIRKKU MÄÄTTÄ OCH TERHI KOUVO

2010 träder en ny lag i kraft som medför stora förändringar inom folkbildningen i Finland. Lagen uttrycker bland annat att staten förväntar sig att folkbildningen ska vara effektiv, högklassig och att den ska genomföras i samarbete med olika typer av studieorganisationer och yrkesgrupper. Verksamheten ska styras så att den bättre tillfredsställer de vuxna studerandes och samhällets utbildningsbehov.

Omvälningen berör framförallt folkhögskolor och medborgarinstitut, som är de mest populära utbildningsformerna med över 700 000 studerande årligen.

Eeva-Inkeri Sirelius, generalsekreterare för Samverkande bildningsorganisationerna (SBO) [Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö (VSY)], menar att lagberedningen har skett med utgångspunkt från användarnas behov.

Lagreformen innebär att man får bättre överblick över de uppgifter som fritt bildningsarbete och läroanstalterna själva har, så konsumenten bättre än idag vet vilken typ av utbildning man får på olika ställen.

Genom den nya lagen är det meningen att alla vuxenstuderande ska få bättre kunskap än idag om hela utbudet inom fritt bildnings-

arbete. Idag är genomsnittsdeltagaren en medelålders kvinna. Nu hoppas man på att kunna nå nya grupper – män och invandrare till exempel. Och att deltagarna ska få större inflytande över verksamheten.

Bortgallring och sammanslagning

Den nya lagen innebär stora rationaliseringar av läroanstalternas struktur. Det gäller särskilt folkhögskolor och medborgarinstitut. Idag finns det 90 folkhögskolor i Finland, och det är för mycket enligt de tjänstemän som arbetat fram den nya lagen.

Även undervisningsminister Henna Virkunen uppmanar till sammanslagning av institut och folkhögskolor.

– Det behövs starkare sammanslagna enheter för att kunna säkerställa läroanstalternas verksamhet i framtiden, menar hon.

Nästan hälften av folkhögskolorna har idag starkt fokus på yrkesinriktad utbildning. Samtidigt har intresset för studier på olika läroanstalter för fritt bildningsarbete ökat med nästan en femtedel på grund av lågkonjunkturen. I detta avseende följer folkhögskolorna den nordiska trenden. Därför försvaret folkhögskolorna sina traditionella

uppgifter och undervisningen i internatform som grund för sin pedagogik.

Inom den största sektorn, medborgarinstitutet, följer utvecklingen samma trend i spåren av den kommunala reform som inleddes för fyra år sedan. Kommunerna slås samman och bildar allt större enheter, medborgarinstitut bortgallras i samma takt genom att mindre institut bildar lokala och regionala institut. Under 2009 har 69 kommuner försvunnit från kartan och det kvarstår nu 348. Av medborgarinstitutet har det försvunnit 20, deras antal uppgår nu till 205.

Medborgarinstitutet drivs huvudsakligen av kommunerna. De representerar fritt bildningsarbete i sin renaste form. Sammanslagning av institut utgör därför en risk för försämrad service i byar i glesbygd, och tillgången till denna service utreds för närvarande.

Samarbetet både flyter och knakar

Den nya lagen tvingar också fram ett gränsöverskridande samarbete mellan de olika undervisningsformerna. En utveckling som hittills stött på motstånd och fungerat trögt. Läroanstalterna är på olika grunder kritiska mot ett påtvingat samarbete, var och en på sina egna grunder. Medborgarinstitutet klagat över att samarbetsplikten är för allmän- giltig. Studiecirkelerna, som har rikstäckande verksamhet, däremot ogillar alltför strikt lokal knytning.

Medborgarinstitutet riktar istället sin verksamhet aktivt mot sina kommuners hälso- och socialförvaltning och expanderar ut över förvaltningsnämndernas gränser. Trenden förstärks av det faktum att ett mål som

BILD: BRUNO BUĐRVIČ

nämns i den nya lagen är att man ska arbeta för att främja människors hälsa. I praktiken innebär det förebyggande arbete, som hälsoinriktade matlagningskurser eller kurspaket med motion i kombination med matlagning.

– Läkarna är exempel på en yrkesgrupp som värdesätter medborgarinstitut som tro-

värdiga partner. De rekommenderar ofta sina patienter till deras kurser, säger Kati Kauravaara, som har arbetat som utbildningsplanerare på ett medborgarinstitut.

Högre kvalitet på undervisningen

Det kvalitetsarbete som utvecklats inom företagssektorn har sedan 1990-talet även▷

Folkbildningen i Finland

60 PROCENT av alla deltagare inom finsk vuxenutbildning, över en miljon människor, deltar årligen i verksamheten på de 340 så kallade läroanstalterna.

Läroanstalter inom det fria bildningsarbetet är:

Medborgarinstitut: 205 stycken

Driftansvariga: huvudsakligen kommuner men även några privata sammanslutningar.
Undervisningsutbud: fritt bildningsarbete, öppen universitetsundervisning, avgiftsbelagd utbildning.
Studerande per år: 594 000. (56%)

Folkhögskolor: 90 stycken

Driftansvariga: stödföreningar, ibland kommuner.
Undervisningsutbud: internatundervisning, fritt bildningsarbete, yrkesutbildning.
Studerande per år: 117 000. (11%)

Sommaruniversitet: 20 stycken

Driftansvariga: regionala organisationer, kommunala sammanslutningar (samkommuner).
Undervisning: öppen universitetsundervisning, yrkesinriktad vidareutbildning, fritt bildningsarbete, universitetskurser.
Studerande per år: 42 000. (4%)

Idrottsutbildningscenter: 14 stycken

Driftansvariga: stiftelser, ibland kommunala sammanslutningar.
Undervisningsutbud: yrkesinriktad grund- och fortbildning, utbildning med fria målsättningar.
Studerande per år: 85 000. (8%)

Studiecetra: 11 stycken

Driftansvariga: bildningsorganisationer med nära anknytning till politiska partier.
Undervisningsutbud: utbildning med fria målsättningar, ofta i samarbete med kulturella organisationer.
Studerande per år: 223 000. (21%)

Källa: Aikuisenkoulutuksen vuosikirja. Tilastotietoja aikuisten opiskelusta 2006. Undervisningsministeriets publikation 2008:22.

BILD: ART BOX IMAGES

SJUDANDE CIRKELLIV

TEXT: HETTY ROOTH FOTO: BJÖRN MYRMAN

I över 30 år har hon åkt runt hela Västmanland och startat studiecirklar för finska pensionärer på plats efter plats. Virpi Sarenpää kan inte vara utan folkbildningen och föreningslivet.

– Jag är över 70 år, men det sitter i blodet, säger hon

100 människor samlas varje torsdag på finska pensionärsföreningens möten i centrala Västerås. De kommer resande från olika håll i länet, från Köping och Fagersta, från Skinnskattberg och Surahammar.

På kvällen hjälper deltagarna i matlagningscirkeln till att laga mat till alla. Och efter måltiden sprids alla besökare ut i cirklar och kulturgrupper. Här förbereds resor till Finland, här repeterar körer och dragspelarna drar låtar. Några spelar schack, andra handarbetar.

Och de som inte råkar ha något att göra tar Virpi hand om. Det finns alltid något som man kan diskutera tillsammans.

De finska pensionärerna har stort behov av att träffas. Och intresset för nya aktiviteter ökar hela tiden, säger Virpi.

En av hemligheterna är att ständigt hitta på nya och roliga ämnen, att fånga upp deltagarnas önskemål och inte se några hinder på vägen.

Fiskevård

Som fiskeresorna där hälften av deltagarna är kvinnor. Det fiskas inte bara från båtarna. Cirkeldeltagarna gör provtagningar också och undersöker sjöarnas tillstånd.

Förklaringen till att det finns så många kvinnor som fiskar är inte så enkel som att männen tar med sig sina fruor, säger Virpi.

Här finns många ensamstående kvinnor som är fiskebitna. Aktiv fiskevård engagerar.

KulturreSOR intresserar också många i föreningen. Just nu är 13 hälsocirklar igång som förbereder en gemensam resa till ett spa i Estland.

Att studera och resa tillsammans är något som fler borde prova på, säger Virpi. Vi har haft flera grupper som har rest till Helsingfors och Tallin.

Före resan har de läst om städerna och letat information om intressanta platser på nätet. När de åkt färjan tillsammans har de fortsatt cirkeln under överfarten och till slut har de besökt alla de platser som de pratat om under terminen.

En av de äldsta deltagarna i den finska cirkelverksamheten i Västerås är över 80 år och har nyligen startat en nybörjarcirkel i data.

– Det är typiskt för oss, säger Virpi. Ju mer vi håller på desto mer nyfikna blir vi. Engelska och data står högt upp på listan bland pensionärerna just nu.

Hälsotips

För sin egen del värnar Virpi Sarenpää extra mycket om hälsocirklarna. Matlagning, kostråd, rörelse och friskvård är viktigt för äldres hälsa, säger hon.

– Jag tycker att vi har många överviktiga deltagare och därför försöker jag engagera folk genom både seminarier och kurser. Det gör vi inte minst på somrarna eftersom vår verksamhet pågår året runt. Under den perioden får vi låna en fritidsgård på landet och

smugit sig in i det fria bildningsarbetet. Denna utveckling påskyndas nu med stöd av statlig finansiering för effektivisering av läroanstaltnas statistikpraxis och fortbildning av lärare.

Inom medborgarinstitutet har kvalitetsarbetet kommit längst. De tävlar årligen om undervisningsministeriets kvalitetspris med varierande teman. Långsiktigt utvecklingsarbete, högklassig undervisning och samhällseffekt belönas med erkännande.

Fritt bildningsarbete finansieras huvudsakligen ur statliga medel (statsandelar). Som morot för kvalitetsarbetet erbjuder staten från början av året kvalitets- och utvecklingsbidrag.

Beträffande fortbildning av lärare inom vuxenutbildningen är timplärarna en viktig grupp. Deras kompetens avgör utbudets kvalitet, eftersom ungefär två tredjedelar av undervisningen inom fritt bildningsarbete utförs av timplärare. De har i stor utsträckning rekryterats på grund av sina faktakun-

skaper, varför de behöver utveckla sina pedagogiska färdigheter.

Gemenskapens tid

Aktörer som arbetar med fri bildning har, när de har deltagit i remissarbetet inför lagen, tvingats att reflektera över vad som är grundtanken med deras arbete. Enligt lagen ingår det i arbetsuppgifterna att främja demokrati, jämlikhet och aktivt medborgarskap i samhället.

Alla gillar dock inte den nya lagen.

En som har kritiserat reformerna är facklitteraturförfattaren Seppo Niemelä, som är anhängare av den grundtvigiska linjen inom det fria bildningsarbetet, det fria och frivilliga bildningsarbetet som i så hög grad präglat de nordiska länderna.

Han menar att EU:s jargong om livslångt lärande trivialiserar grundtanken med folkbildningsarbetet. Att detta utgör ett hot för människornas personliga utveckling.

Definitionen livslångt lärande säger inte

ett dugg om det som är kärnan av bildningsarbetet, skapande utveckling av sig själv och den egna personligheten, påpekar Niemelä.

Han oroar sig för att de samhälleliga mål som nämns i lagen eventuellt inte blir uppfyllda, om de individuella målen lämnas därhän.

De som har varit involverade i lagberedningen anser dock att de saker som Niemelä tar upp finns med, men att de har uttryckts med andra ord. Begrepp som levande och fritt bildningsarbete finns kvar men förändras och följer med i utvecklingen.

Med hjälp av reformer stärker staten det fria bildningsarbetet som samhällets stöttepelare, genom att slå fast arbetsuppgifter och utse målgrupper. Läroanstaltna i sin tur arbetar nära klienten och lyssnar noga på klienten. Slow life, lärande mellan generationer och dialog mellan olika kulturer är nya trender idag.

Men en sak är säker: Kärnan finns kvar. Det är alltid gemenskapens tid. ■